

Η νέα μελέτη του Προκοπίου Παυλοπούλου για την ιστορική πορεία του Ρωμαϊκού Δικαίου και για την σημασία του στην κατανόηση της σύγχρονης κρίσης της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας

[/ Γενικά Θέματα](#) / [Ειδήσεις και Ανακοινώσεις](#)

Κυκλοφόρησε, από τις εκδόσεις «Gutenberg» (2025), στα ελληνικά και στα αγγλικά η νέα μελέτη του πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκού και Επίτιμου Καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Προκοπίου Παυλοπούλου με τίτλο: «Νόμος και Έννομη Τάξη στο πλαίσιο της “Ρωμαίων Πολιτείας”» (και «Law and Legal Order in Ancient Rome»).

Η μελέτη αυτή ολοκληρώνει εκείνη του 2023, που εκδόθηκε και πάλι από τον οίκο Gutenberg, με τίτλο: «Θεσμικά “κληροδοτήματα” της ρωμαϊκής “Res Publica”

στην σύγχρονη Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία».

Στην ως άνω νέα μελέτη του ο κ. Προκόπιος Παυλόπουλος ξεκινά από την αφετηρία πως συνιστά πλέον κοινώς παραδεδεγμένη θέση η, ιστορικά πολλαπλώς τεκμηριωμένη στον χώρο της Νομικής Επιστήμης εν γένει, διαπίστωση ότι ο Νόμος, ως θεσμικό θεμέλιο της οργάνωσης και της λειτουργίας του Κράτους και της ρύθμισης των εντός αυτού κοινωνικοοικονομικών σχέσεων μεταξύ ιδιωτών - φυσικών ή νομικών προσώπων- στο πεδίο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας, υπό το εγγυητικό καθεστώς της αρχής της Διάκρισης των Εξουσιών και του Κράτους Δικαίου, έλκει σε μεγάλο βαθμό την απώτερη καταγωγή του από τον Νόμο στο Ρωμαϊκό Δίκαιο, ως αντίστοιχο θεσμικό θεμέλιο της «Ρωμαίων Πολιτείας» και, ιδιαιτέρως, της «Res Publica».

Κατά τούτο, είναι προφανές πως πρέπει να γίνει περαιτέρω δεκτό ότι και η σύγχρονη Νομική Επιστήμη -τουλάχιστον στις Έννομες Τάξεις που οργανώνονται και λειτουργούν ερειδόμενες επί των θεσμικών εγγυήσεων του συστήματος της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας- πολλά οφείλει, σε ό,τι αφορά την διαχρονική της εξέλιξη, στην Νομική Επιστήμη η οποία διαμορφώθηκε ως πρώιμη επιστημονική «ξυνωρίς» του Ρωμαϊκού Δικαίου στην Αρχαία Ρώμη, υπό την καταλυτική επιρροή των κορυφαίων «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti» της εποχής εκείνης.

Προκόπιος Παυλόπουλος

Νόμος καὶ Ἐννομη Τάξη
στὸ πλαίσιο
τῆς «Ρωμαίων Πολιτείας»

GUTENBERG

Ι. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι επιβεβλημένο να γίνει, για λόγους πληρότητας της επιστημονικής νομικής έρευνας, η εξής ιστορική αλλά και θεσμική αντίστιξη:

Α. Οπωσδήποτε, στις Πόλεις-Κράτη της Αρχαίας Ελλάδας -και των αποικιών που αυτές ίδρυσαν ιδίως στην Κάτω Ιταλία- ο Νόμος, ως μέσο οργάνωσης και λειτουργίας κάθε Πόλης-Κράτους και ρύθμισης των σχέσεων των εντός αυτής μελών του κοινωνικού συνόλου, προϋπήρξε προφανώς του αντίστοιχου Νόμου στην Έννομη Τάξη της Αρχαίας Ρώμης. Και όχι μόνον αυτό, αλλά στην Ιστορία του

Δικαίου συναντώνται πάντοτε ανεξίτηλα τα ίχνη μεγάλων Νομοθετών, των οποίων η Νομοθεσία πορεύθηκε στενώς συνυφασμένη με την όλη ιστορική πορεία των κατά περίπτωση Πόλεων-Κρατών.

1. Χαρακτηριστικά παραδείγματα παρέχουν: Στην Αθήνα, η Νομοθεσία του Δράκοντος, περί το 624 π.Χ. και η Νομοθεσία του Σόλωνα, περί το 594 π.Χ. η οποία μάλιστα επηρέασε τον πρώτο βασικό νόμο της Αρχαίας Ρώμης, τον Δωδεκάδελτο Νόμο. Στην Σπάρτη, η Νομοθεσία του Λυκούργου, περί τον 8ο αιώνα π.Χ. Στην Κατάνη, η Νομοθεσία του Χαρώνδα, περί τον 7ο αιώνα π.Χ. Στους Επιζεφύριους Λοκρούς, η Νομοθεσία του Ζαλεύκου, περί το 662 π.Χ. Και στην Κυρήνη, η Νομοθεσία του Δημώνακος, περί το 550 π.Χ. Όμως ο Νόμος στην Αρχαία Ελλάδα, υπό τα προμνημονευόμενα χαρακτηριστικά του, κάθε άλλο παρά διαδραμάτισε τον ίδιο ρόλο με εκείνον του Νόμου στο Ρωμαϊκό Δίκαιο και στην οργάνωση, λειτουργία και εξέλιξη της «Ρωμαίων Πολιτείας» και της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Και τούτο κατά κύριο λόγο διότι στην Αρχαία Ελλάδα και στις Πόλεις-Κράτη της ουδέποτε επήλθε ενοποίηση του όλου νομοθετικού πλαισίου της εποχής, δοθέντος ότι ουδέποτε επήλθε και τελική ουσιαστική ενοποίηση των Πόλεων-Κρατών, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος για μία «Ελλήνων Πολιτεία» ανάλογη προς την «Ρωμαίων Πολιτεία». Εξ ου και δεν γίνεται λόγος στην Ιστορία του Δικαίου για «Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο» -κατά το πρότυπο του Ρωμαϊκού Δικαίου- αλλά για «Αρχαία Ελληνικά Δίκαια». Με καθένα από τα Δίκαια αυτά να διατηρεί ίδια χαρακτηριστικά και να έχει, εν τέλει, την τύχη της Πόλης-Κράτους στην οποία ίσχυσε. Τύχη, η οποία ουδεμία ομοιότητα παρουσιάζει με την εντυπωσιακή συνοχή της Έννομης Τάξης στην Αρχαία Ρώμη καθώς και με την πρωτοφανή άνθηση, επί πολλούς αιώνες, της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

2. Άρα ο Νόμος στην Αρχαία Ελλάδα κατ' ουδένα τρόπο υπήρξε το θεσμικοπολιτικό μέσο για την ίδρυση και λειτουργία ενιαίας κρατικής οντότητας με μεγάλη εδαφική έκταση και εξίσου μεγάλη διάρκεια, κάτι στο οποίο συνετέλεσε ουσιωδώς και το πολιτικό και πολιτειακό σύστημα που εφαρμοζόταν σε ορισμένες από αυτές τις Πόλεις-Κράτη, δηλαδή το σύστημα της Άμεσης Δημοκρατίας. Επέκεινα, η λειτουργία του Νόμου στην Αρχαία Ελλάδα δεν επέτρεψε την εκεί δημιουργία και Νομικής Επιστήμης, τουλάχιστον παρεμφερούς με εκείνη που προέκυψε και μεγαλούργησε στο πλαίσιο της Έννομης Τάξης της Αρχαίας Ρώμης. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στην Αρχαία Ελλάδα δεν υπήρξαν μεγάλοι «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti», όπως στην «Ρωμαίων Πολιτεία». Βεβαίως, την ουσία και την θεσμική αποστολή του Νόμου επεξεργάσθηκαν θεωρητικώς στην Αρχαία Ελλάδα εμβληματικές φιλοσοφικές φυσιογνωμίες, όπως π.χ. ο Πλάτων, κυρίως στον διάλογο των «Νόμων» και ο Αριστοτέλης, κυρίως στα «Πολιτικά» και στα «Ηθικά Νικομάχεια». Μόνο που αυτές οι φιλοσοφικές φυσιογνωμίες ανέλυσαν τον Νόμο υπό

την φιλοσοφική του, κατά βάση, διάσταση και υφή. Και όχι υπό όρους και προϋποθέσεις αμιγώς νομικής θεωρητικής προσέγγισης, όπως συνέβη με τους «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti» στην Αρχαία Ρώμη. Για τον λόγο αυτό στην Αρχαία Ρώμη γινόταν σαφής διαχωρισμός της θεωρητικής συμβολής μεταξύ των ως άνω «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti» και των «Φιλοσόφων» του Νόμου, όπως υπήρξε κατ' εξοχήν ο Κικέρων. Το έργο των «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti» στην Αρχαία Ρώμη στηρίχθηκε στην επεξεργασία του εν γένει Ρωμαϊκού Δικαίου, όπως αυτό διαμορφώθηκε εξελεγκτικώς με αφετηρία τον «Δωδεκάδελτο Νόμο» και ολοκληρώθηκε με το «Jus Praetorium» ή «Jus Honorarium» και, εν τέλει, με τους κανόνες δικαίου οι οποίοι θεσπίσθηκαν, πολλές φορές με την μορφή γενικών αρχών, στο πλαίσιο του «Cognitio Extra Ordinem». Έτσι προέκυψε η διαρκώς εμπλουτιζόμενη με νέους κανόνες δικαίου Έννομη Τάξη της «Ρωμαίων Πολιτείας», προκειμένου να συνθέσει το πρότυπο μέσω του οποίου θεσμοθετήθηκε εν συνεχεία το Βυζαντινορωμαϊκό Δίκαιο.

Β. Σε αντίθεση, λοιπόν, προς την Αρχαία Ελλάδα ο Νόμος στην Αρχαία Ρώμη δέθηκε στενά πολύ περισσότερο με την θεσμική θωράκιση του Κράτους -ήτοι τόσο της «Ρωμαίων Πολιτείας» όσο και, πιο συγκεκριμένα, της «Res Publica»- παρά με την κανονιστική ρύθμιση των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων των εκάστοτε μελών του ρωμαϊκού κοινωνικού συνόλου.

1. Για την ακρίβεια, στον Νόμο η Αρχαία Ρώμη οφείλει πρωτίστως τους αρμούς της όλης κρατικής της οργάνωσης. Αρχής γενομένης από την μετά την πτώση της Βασιλείας («Regnum Romanum») εποχή- ήτοι μάλλον το 510/509 π.Χ., με την εκθρόνιση του 7ου και τελευταίου Βασιλέως των Ρωμαίων, του Λουκίου Ταρκυνίου του Υπερηφάνου (Lucius Tarquinius Superbus)- έως την περίοδο της εκκίνησης της μεγαλειώδους πορείας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, δηλαδή επί Αυτοκράτορος Γαίου Οκταβιανού Αυγούστου και, ουσιαστικώς, από το 27 π.Χ. και ύστερα.

2. Πάνω στον Νόμο, υπό τις επιμέρους κανονιστικές μορφές που προσέλαβε στην διαδρομή της ρυθμιστικής πορείας του, θεμελιώθηκε η Έννομη Τάξη στην Αρχαία Ρώμη, ως σύνολο κανόνων δικαίου των οποίων την εφαρμογή στην πράξη εγγυάτο ένας ισχυρότατος -θεσμικώς οργανωμένος πλην όμως δίχως ουσιαστική δημοκρατική νομιμοποίηση- μηχανισμός αυστηρών κυρώσεων. Τον Νόμο και την Έννομη Τάξη στην Αρχαία Ρώμη οδήγησε στον κολοφώνα τους, τόσον από πλευράς θεωρητικής επεξεργασίας όσο και από πλευράς πρακτικής εφαρμογής, η νεότευκτη Ρωμαϊκή Νομική Επιστήμη. Αυτή ήταν έργο των κατά τα προεκτεθέντα περιώνυμων «Juris Prudentes» ή «Juris Consulti» οι οποίοι δεν έμειναν, κάθε άλλο, στο πεδίο μίας επιφανειακής φιλοσοφικής θεώρησης του Νόμου και της Έννομης Τάξης της «Ρωμαίων Πολιτείας». Αλλά εμβάθυναν, με εντυπωσιακή μάλιστα

νομική οξυδέρκεια, στα χαρακτηριστικά του Νόμου ως Κανόνα Δικαίου, προορισμένου να πλαισιώσει κανονιστικώς αφενός -και πριν απ' όλα- την κρατική οργάνωση και, αφετέρου, τις κοινωνικοοικονομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών εντός της «Ρωμαίων Πολιτείας».

II. Δεν είναι δε υπερβολή να υποστηριχθεί ότι χωρίς την καταλυτική αυτή συνδρομή της Νομικής Επιστήμης στην Αρχαία Ρώμη, ο ρωμαϊκής καταγωγής Νόμος και η Έννομη Τάξη της δεν θα είχαν συνθέσει το πρότυπο εκείνο το οποίο μετέπειτα, διά του Βυζαντινορωμαϊκού Δικαίου κυρίως, άσκησε ουσιώδη επιρροή στην Νομική Επιστήμη κατά βάση στην Ηπειρωτική Ευρώπη. Μία επιρροή που συνεχίσθηκε, αμείωτη, όταν πλέον «πήρε σάρκα και οστά» το Έθνος-Κράτος στην Ηπειρωτική Ευρώπη, υπό το θεσμικοπολιτικό καθεστώς της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας και, συνακόλουθα, των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

A. Πραγματικά, η θεωρητική επεξεργασία του Νόμου και της Έννομης Τάξης από τους εκπροσώπους της Νομικής Επιστήμης στην Αρχαία Ρώμη είναι τόσο περισσότερο επίκαιρη ακόμη και σήμερα, όσο η παρακολούθηση της εξέλιξης της Ιστορίας του Δικαίου ιδίως στην Ηπειρωτική Ευρώπη δεν είναι επαρκώς πλήρης χωρίς την αναγωγή στις ρίζες του Δικαίου τούτου, δηλαδή στην Νομοθεσία και στην Έννομη Τάξη της Αρχαίας Ρώμης. Βεβαίως, αυτός ο Νόμος ρωμαϊκής κανονιστικής «κοπής» δεν είχε κάποιες ρίζες ουσιαστικής δημοκρατικής νομιμοποίησης ως προς την θέσπισή του και την εφαρμογή του στην πράξη. Κάτι το οποίο τον διαφοροποιεί εντόνως από τον Κανόνα Δικαίου ως μέσο κανονιστικής ρύθμισης στο θεσμικοπολιτικό πεδίο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Δεν μπορεί όμως να υποτιμηθεί -και πολύ περισσότερο να μηδενισθεί- η ως άνω διαχρονική επιρροή του Νόμου και της Έννομης Τάξης στην Αρχαία Ρώμη και υπό το σύγχρονο καθεστώς της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας. Πολλώ μάλλον όταν η κατά τ' ανωτέρω επιρροή τεκμηριώνεται ευχερώς και από τα επί της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας κατάλοιπα της ρωμαϊκής «Res Publica» και του ρωμαϊκής προέλευσης «Δημόσιου Συμφέροντος», ως «Δημόσιου Σκοπού» που διαφοροποιείται ουσιωδώς από το αριστοτελικής έμπνευσης «κοινῇ ξυμφέρον», το οποίο αφορά κατά κύριο λόγο τις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, φυσικών ή νομικών προσώπων.

1. Από τις σκέψεις που προεκτέθηκαν συνάγεται ότι η έρευνα στο πλαίσιο της Ιστορίας του Δικαίου δεν αμφισβητεί, κατ' ουδένα τρόπο, τις παρακαταθήκες που έχει κληροδοτήσει στην σύγχρονη Αντιπροσωπευτική Δημοκρατία και στο εντός αυτής οργανωμένο θεσμικώς Κράτος Δικαίου το Ρωμαϊκό Δίκαιο και η δομή της Έννομης Τάξης στην Αρχαία Ρώμη, με την πολύτιμη επικουρία της

αρχαιορωμαϊκής Νομικής Επιστήμης. Το παράδοξο, που έχει αρχίσει να κατακτά έδαφος εδώ και ορισμένες πια δεκαετίες, είναι ότι οι προαναφερόμενες παρακαταθήκες, οι οποίες στο μέτρο των θεσμικών τους προεκτάσεων συνέβαλαν αδιαλείπτως, μετά το τέλος του 18ου αιώνα, στην εμπέδωση της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας ως εγγύησης της Ελευθερίας -άρα και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου- όχι μόνο δεν διατηρούν πια την κανονιστική τους ικμάδα και την επέκεινα αίγλη του ενισχυτικού εν προκειμένω ρόλου του δικαϊκού τους κλασικισμού, αλλά υποχωρούν, και μάλιστα με ανησυχητικούς ρυθμούς. Το δε χειρότερο είναι ότι η ως άνω υποχώρησή τους συμπλέει επώδυνα με την αντίστοιχη υποχώρηση των θεσμικών αντηρίδων της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας στην εποχή μας, ιδίως δε των αντηρίδων της κανονιστικής ευρωστίας του Κράτους Δικαίου και του Δημόσιου Συμφέροντος.

2. Δίχως αμφιβολία, ο σπουδαιότερος κίνδυνος για την αποδυνάμωση των προμνημονευόμενων παρακαταθηκών του Ρωμαϊκού Δικαίου και, επέκεινα, για την διάβρωση των θεσμικών και πολιτικών αντηρίδων της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας και των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προέρχεται από την -εξαιτίας της γενικευμένης οικονομικής παγκοσμιοποίησης και της υπέρ αυτής, σε πολύ μεγάλο βαθμό, χρησιμοποίησης της Τεχνολογίας- αντίστοιχη αποδυνάμωση του Κανόνα Δικαίου, της Αρχής της Νομιμότητας και, εντέλει, του Κράτους Δικαίου *in globo*. Ήτοι της αποδόμησης εκείνων των μέσων κανονιστικής ρύθμισης της κοινωνικής ζωής -σε κάθε Κράτος *in concreto*, αλλά και σε ευρωπαϊκό και σε διεθνές επίπεδο- τα οποία θωρακίζονται με το τεκμήριο της δημοκρατικής νομιμοποίησης, αμέσως ή εμμέσως. Τις κατά τ' ανωτέρω συνθήκες αβεβαιότητας επιδεινώνουν, δραματικά και πολλαπλασιαστικά, οι συνεχώς διευρυνόμενες ανισότητες παγκοσμίως, ως καταστροφικό αποτέλεσμα μιας απροκάλυπτης «επικυριαρχίας» του «οικονομικού» επί του «θεσμικού». Ιδίως μάλιστα όταν οι ανισότητες αυτές πλήττουν, ευθέως και καιρίως, όχι μόνο τα μέλη ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου αλλά και τα Κράτη μεταξύ τους, δημιουργώντας έτσι μία Παγκόσμια Κοινότητα πολλών ταχυτήτων, οικονομικών και όχι μόνο. Μία Παγκόσμια Κοινότητα η οποία επιπροσθέτως βλέπει, δυστυχώς, απαθής και μοιραία, να καταρρέουν -σε κάθε Κράτος αλλά και διεθνώς- οι αντηρίδες του Κοινωνικού Κράτους και της Κοινωνικής Δικαιοσύνης, αυτού του πραγματικού εμβλήματος κατεξοχήν της Δυτικής και Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας, καθώς και του Δυτικού και Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Μία τέτοια κατάσταση παγκοσμίως υπονομεύει, εκ των πραγμάτων, και τις συνθήκες ειρήνης και σταθερότητας. Συνθήκες στοιχειωδώς απαραίτητες για μία εξίσου στοιχειώδη βεβαιότητα ως προς την μελλοντική εξέλιξη και προοπτική της όλης ανθρώπινης δημιουργίας.

Β. Περαιτέρω, λόγω της θεσμικής και πολιτικής του ιδιοσυστασίας ως μέσου οριοθέτησης της δράσης των κρατικών οργάνων αναφορικά με τον σκοπό, τον οποίο οφείλουν να επιδιώκουν κατά την άσκηση των κανονιστικώς -υπό το καθεστώς του Κράτους Δικαίου και της Αρχής της Νομιμότητας- καθιερωμένων αρμοδιοτήτων τους, το Δημόσιο Συμφέρον έχει όλα τα χαρακτηριστικά μίας αποτελεσματικής θεσμικής εγγύησης υπεράσπισης της Ελευθερίας και των δικαιωμάτων, στο πλαίσιο της Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας.

1. Το σύγχρονο φαινόμενο της ρυθμιστικής -επομένως της κανονιστικής- αποδόμησης του Κανόνα Δικαίου, ιδίως λόγω των αρνητικών επιπτώσεων της Οικονομικής Παγκοσμιοποίησης, επιφέρει, όπως είναι αναμενόμενο, διαβρωτικές αλλοιώσεις και της κατά τα προεκτεθέντα έννοιας του Δημοσίου Συμφέροντος.

Αλλοιώσεις, οι οποίες συνίστανται στην σταδιακή ενσωμάτωση στην έννοια του Δημόσιου Συμφέροντος και του λεγόμενου «δημοσιονομικού συμφέροντος» -κατά κυριολεξία «ταμειακού συμφέροντος»- δηλαδή του συμφέροντος εκείνου το οποίο αφορά την είσπραξη των εσόδων του Κράτους για την επίτευξη των εκάστοτε επιλεγόμενων δημοσιονομικών στόχων. Με άλλα λόγια πρόκειται για συμφέρον, το οποίο συνίσταται στην ωφέλεια που προκύπτει υπέρ του Δημοσίου, μέσω της είσπραξης χρημάτων από κάθε είδους νομοθετημένους πόρους. Συνακόλουθα δε για ωφέλεια, η οποία δεν είναι θεσμικώς σε θέση ν' αποτελέσει, από μόνη της, τον πυρήνα γνήσιου Δημόσιου Συμφέροντος. Και τούτο διότι το εξ αυτής προκύπτουν συμφέρον του Δημοσίου πρώτον, είναι άκρως γενικό και, ως εκ τούτου, θεσμικώς άχρωμο, αφού καλύπτει αδιακρίτως όλη την κρατική δραστηριότητα. Δεν μπορεί, λοιπόν, να αποκτήσει την απαιτούμενη, κατά την προηγηθείσα ανάλυση, ειδικότητα, την οποία από την φύση του ενέχει το Δημόσιο Συμφέρον με βάση τους κανόνες δικαίου που το θεσμοθετούν. Και, δεύτερον, μόνο δευτερογενώς συνδέεται με το Δημόσιο Συμφέρον, όπως τούτο καθορίζεται *ad hoc* από επιμέρους ρυθμίσεις κανονιστικού περιεχομένου. Ήτοι ως αμιγώς οικονομικό μέσο πραγμάτωσης συγκεκριμένου Δημόσιου Συμφέροντος.

2. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί ως αυτοτελές και γνήσιο Δημόσιο Συμφέρον, αφού την θεσμική του ρίζα δεν προσδιορίζει κανόνας δικαίου κανονιστικού περιεχομένου, αλλά η δυναμική της οικονομικής πραγματικότητας. Και σήμερα μάλιστα, υπό όρους ανεξέλεγκτης παγκοσμιοποίησης. Επικουρικώς τονίζεται ότι η εκ του ταμειακού αυτού συμφέροντος προκύπτουσα ωφέλεια, λόγω της γενικότητάς της, καλύπτει και το πεδίο δράσης όπου το Δημόσιο ενεργεί ως *fiscus*, διεπόμενο κατ' αρχήν από τους κανόνες του Ιδιωτικού Δικαίου. Ενώ το Δημόσιο Συμφέρον, εξ ορισμού, συνδέεται με την δράση του Δημοσίου ως *imperium*, ήτοι με την δράση την οποία διέπουν, τουλάχιστον κατά κανόνα, οι ρυθμίσεις του Δημόσιου Δικαίου.